

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ծայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Ռուս գրականություն, Պատմվածք, Արձակ
13+
Թարգմանիչ՝ Արմեն Հովհաննիսյան

Իյա Իլֆ, Եվգենի Պետրով Կոլումբոսը մոտենում է ասիին

— Երկիր, երկիր,— բերկրանքով լի բղավեց կայմի կատարին նստած
նավաստին:

Քրիստափոր Կոլումբոսի դժվարին, տագնապներով ու կասկածներով լի
ուղին ավարտված էր: Առջևում երկիր էր երևում: Դողացող ձեռքերով
Կոլումբոսը վերցրեց հեռադիտակը:

— Սարերի մեծ շղթա եմ տեսնում,— ասաց նավարկության իր
ընկերներին:— Բայց տարօրինակ է՝ լուսամուտներ են փորված: Առաջին
անգամ եմ լուսամուտներով սարեր տեսնում:

— Բնիկների մակույկ,— բղավոց հնչեց:

Ջայլամի փետուրներով գլխարկները թափահարելով և ծածանելով
երկարափեշ թիկնոցները, նոր երկրներ հայտնագործողները նետվեցին
նավի հողմագերծ կողմը:

Արտառոց կանաչ հագուստներով երկու բնիկ նավ բարձրացան և Կոլումբոսի ձեռքը թղթի մի մեծ թերթ խցկեցին:

— Ես ուզում եմ հայտնագործել ձեր երկիրը,— հպարտությամբ ասաց Կոլումբոսը:— Իսպանիայի թագուհի Իզաբելլայի անունից այս երկրները հայտարար...

— Միևնույն է: Սկզբից լրացրեք հարցաթերթը,— հոգնած ասաց բնիկը:— Գրեք ձեր անունն ազգանունը՝ տպատառ, ապա ազգությունը, ընտանեկան դրությունը, հայտնեք նաև, թե տրախտմա չունե՞ք արդյոք, չե՞ք պատրաստվում տապալել ամերիկյան կառավարությունը, ինչպես նաև՝ ապուշ չե՞ք:

Կոլումբոսը ձեռքը տարավ սուների: Բայց քանի որ ապուշ չէր, ապա իսկույն հանդարտվեց:

— Չի կարելի բորբոքել բնիկներին,— ուղեկիցներին ասաց նա:— Բնիկները երեխաների պես են: Նրանք երբեմն շատ տարօրինակ սովորույթներ են ունենում: Փորձից գիտեմ դա:

— Վերադարձի տոմս և հինգ հարյուր դոլար ունե՞ք,— շարունակեց բնիկը:

— Իսկ ի՞նչ ասել է դոլար,— տարակուսած հարցրեց մեծ ծովագնացը:

— Իսկ ինչպե՞ս եք հարցաթերթում նշել, որ ապուշ չեք, եթե չգիտեք, թե ինչ բան է դոլարը: Ի՞նչ եք ուզում այստեղ անել:

— Ուզում եմ հայտնագործել Ամերիկան:

— Իսկ պաբլիսիտի ունենալո՞ւ եք:

— Պաբլիսիտի՞: Առաջին անգամ եմ նման բառ լսում:

Բնիկը երկար ժամանակ նայում էր Կոլումբոսին՝ խորաթափանց հայացքով և ի վերջո ասաց.

— Դուք չգիտեք, թե ինչ ասել է պաբլիսիտի՞:

— Ո-ոչ:

— Եվ դուք պատրաստվում եք Ամերիկա՞ն հայտնագործել: Ես չեի ուզե՞նա ձեր տեղը լինել, միստր Կոլումբոս:

— Ինչպե՞ս: Դուք գտնում եք, որ ինձ չի՞ հաջողվի հայտնագործել այս հարուստ և արգավանդ երկիրը,— անհանգստացավ մեծ ճենովացին:

Սակայն բնիկն արդեն հեռանում էր, քթի տակ մրթմրթալով.

— Առանց պաբլիսիտիի պրոսպերիտի չկա:

Այդ ժամանակ առագաստանավերն արդեն նավահանգիստ էին մտնում: Աշունն այդ լայնությունների վրա սքանչելի էր: Շողում էր

արեգակը, և ճայը պտույտ էր տալիս նավախելի վրա: Խորապես հուզված Կոլումբոսը ոտք դրեց նոր հողին, մի ձեռքում՝ ուլունքներով փոքրիկ ծրար, որ պատրաստվում էր շահավետ փոխանակել ոսկով ու փղոսկրով, մյուս ձեռքում՝ իսպանական հսկայական դրոշը: Բայց ուր նայում էր, ոչ մի տեղ հող, գետին, խոտ, ծառեր չէր տեսնում, որոնց վարժվել էր հինավուրց, խաղաղ Եվրոպայում: Ամենուրեք քար էր, ասֆալտ, բետոն և պողպատ:

Բնիկների մի վիթխարի ամբոխ, մատիտներով, ծոցատետրերով ու լուսանկարչական ապարատներով զինված, սլացավ նրա մոտով: Նրանք շրջապատեցին կողքի նավից իջած նշանավոր ըմբիշին՝ ճմլված ականջներով ու աներևակայելի հաստ վզով մի ջենտլմեն էր: Կոլումբոսի վրա ոչ ոք ուշադրություն չէր դարձնում: Մոտեցան միայն երկու բնիկ կին, ներկոտած երեսներով:

— Սա ի՞նչ խելառ է, դրոշակը ձեռքին,— հարցրեց նրանցից մեկը:

— Երևի իսպանական ռեստորանի ռեկլամ է,— ասաց մյուսը:

Նրանք նույնպես վազեցին նայելու ճմլված ականջներով նշանավոր ջենտլմենին:

Կոլումբոսին հաջողվեց ամերիկյան հողի վրա դրոշ բարձրացնել: Դրա համար նա ստիպված պիտի լիներ հորատել օդաճնշիչ շաղափով: Սալարկն այնքան քչփորեց սուսերով, մինչև որ կոտրեց սայրը: Այդպես էլ ստիպված էր քայլել փողոցներով՝ ոսկեկար ծանր դրոշը ձեռքին: Բարեբախտաբար, ուլունքների ծրարը տանելու հարկ չկար: Մաքսատանը վերցրել էին՝ մաքս չվճարելու համար:

Հարյուր հազարավոր բնիկներ սլանում էին իրենց գործերով, սուզվում էին գետնի տակ, ուտում էին, խմում, առևտուր անում, չկասկածելով նույնիսկ, որ իրենք հայտնագործված են:

Կոլումբոսը դառնությամբ մտածեց. «Ահավասի՛կ, ջանք չխնայեցի, արշավախմբի համար փող գտա, կտրեցի-անցա բոլոր օվկիանոսը, կյանքս վտանգի ենթարկեցի, և ոչ ոք ուշադրություն չի դարձնում»:

Նա մոտեցավ բարի դեմքով մի բնիկի և հպարտությամբ ասաց.

— Ես Քրիստոփոր Կոլումբոսն եմ:

— Ինչպես ասացի՞ք:

— Քրիստոփոր Կոլումբոսը:

— Ասացեք տառերով,— անհամբերությամբ արտաբերեց բնիկը:

Կոլումբոսն ասաց տառերով:

— Ինչ-որ բան հիշում եմ,— պատասխանեց բնիկը:— Մեխանիկական շարժական սարքերի առևտու՞ր:

—Ես հայտնագործել եմ Ամերիկան,— անշտապ ասաց Կոլումբոսը:

— Ինչ եք ասում: Վաղո՞ւց:

— Հենց նոր: Ընդամենը հինգ րոպե առաջ:

— Դա շատ հետաքրքիր է: Իսկ ի՞նչ եք ուզում, ճիշտն ասած, միստր Կոլումբոս:

— Ես կարծում եմ,— համեստորեն ասաց մեծ ծովագնացը,— որ որոշ հռչակի իրավունք ունեմ:

— Իսկ ձեզ որևէ մեկը դիմավորե՞ց ափին:

— Ինձ ոչ ոք չդիմավորեց: Չէ որ բնիկները չգիտեին, որ պատրաստվում եմ իրենց հայտնագործել:

— Հարկ էր հեռադիր տալ: Ո՞վ է այդպես անում: Եթե դուք պատրաստվում եք նոր երկիր հայտնագործել, պետք է նախօրոք հեռագիր ուղարկել, մի քանի ուրախ կատակներ նախապատրաստել՝ գրավոր տեսքով, ռեպորտյորներին բաժանելու համար, հարյուրավոր լուսանկարներ նույնպես: Այլապես բան չի ստացվի: Պաբլիսիտի է հարկավոր:

— Ես արդեն երկրորդ անգամ եմ լսում այդ տարօրինակ բառը՝ պաբլիսիտի: Դա ի՞նչ բան է: Կրոնական որևէ ծե՞ս է, հեթանոսական զոհաբերությո՞ւն:

Բնիկը ափսոսանքով նայեց եկվորին:

— Երեխա մի եղեք,— ասաց նա:— Պաբլիսիտին պաբլիսիտի է, միստր Կոլումբոս: Ես կաշխատեմ ձեզ համար որևիցե բան անել: Ես ձեզ խղճում եմ:

Նա Կոլումբոսին տարավ հյուրանոց ու տեղավորեց երեսունհինգերորդ հարկում: Հետո նրան մենակ թողեց համարում, հայտարարելով, որ կաշխատի նրա համար որևիցե բան անել:

Կես ժամ անց դուռը բացվեց, և սենյակ մտավ բարի բնիկը, երկու այլ բնիկների ուղեկցությամբ: Նրանցից մեկը շարունակ ինչ-որ բան էր ծամում, իսկ մյուսը հատակին դրեց եռոտանին, լուսանկարչական ապարատն ամրացրեց ու ասաց.

— Ժպտացե՛ք: Ծիծաղեցե՛ք: Հը՛: Չե՞ք հասկանում: Հը՛, այսպես արեք. «Հա, հա, հա»,— և լուսանկարիչը գործնական տեսքով մերկացրեց ատամներն ու ձիու պես խրխնջաց:

Քրիստոփոր Կոլումբոսի նյարդերը չդիմացան, ու նա հիստերիկ քրքիջով ծիծաղեց: Մի լույս բռնկվեց, ապարատը չրթաց, և լուսանկարիչն ասաց. «Շնորհակալություն»:

Այդժամ մյուս բնիկը դարձավ Կոլումբոսին: Շարունակելով ծամել, հանեց մատիտն ու ասաց.

— Ի՞նչ է ձեր ազգանունը:

— Կոլումբոս:

— Ասացեք տառերով: Կա, Օու, Էլ, Ու, Էմ, Բի, Օու, Է՞ս: Շատ լավ, գլխավորը ազգանունները չշփոթելն է: Ինչքա՞ն ժամանակ է, որ հայտնագործել եք Ամերիկան, միստր Կոլումբան: Այսօ՞ր: Շատ լավ է: Ինչպե՞ս հավանեցիք Ամերիկան:

— Գիտեք, դեռևս չեմ կարողացել լիակատար պատկերացում կազմել այս արգավանդ երկրի մասին:

Ռեպորտյորը ծանր մտքերի մեջ ընկավ:

— Այսպես: Այդ դեպքում, միստր Կոլումբան, ասացեք, թե ամենից շատ չորս ո՞ր բաները ձեզ դուր եկան Նյու Յորքում:

— Գիտեք ինչ, ես դժվարանում եմ...

Ռեպորտյորը վերստին ծանր խոհերի մեջ ընկավ. նա սովոր էր հարցազրույց վերցնել բռնցքամարտիկներից կինոաստղերից, և նրա համար մի քիչ դժվար էր գլուխ հանել Կոլումբոսի նման դանդաղամիտ ու բթամիտ մեկից: Վերջապես նա ուժերն ի մի բերեց և մի նոր, յուրօրինակությամբ փայլող հարց քամեց ուղեղից.

— Միստր Կոլումբոս, այդ դեպքում երկու բան ասացեք, որ ձեզ դուր չեկան:

Կոլումբոսը զարհուրելի հոգոց հանեց: Այսչափ դժվար նրա համար երբեք չէր եղել: Նա սրբեց ճակատն ու երկչոտ հարցրեց իր բարեկամ-բնիկից.

— Միգուցե կարելի՞ է համենայն դեպս առանց պաբլիսիտիի մի կերպ յուրա գնալ:

— Դուք խելագարվե՞լ եք,— ասաց բարի բնիկը, գունատվելով:— Այն, որ դուք հայտնագործել եք Ամերիկան, դեռ ոչինչ չի նշանակում: Կարևորն այն է, որ Ամերիկան ձեզ հայտնագործի:

Ռեպորտյորը մտավոր վիթխարի աշխատանք իրականացրեց և որպես արդյունք մի օտարոտի հարց ի հայտ եկավ.

— Ինչպե՞ս եք հավանում ամերիկուհիներին:

Առանց պատասխանի սպասելու, սկսեց արագ-արագ ինչ-որ բաներ գրել: Երբեմն բերանից հանում էր վառվող ծխախոտը և դնում ականջի ետևը: Ազատ մնացած բերանի մեջ մատիտն էր դնում և ոգեշնչված նայում առաստաղին: Ապա նորից էր սկսում գրել. «Ետո ասաց «օ՛քեյ»,

թփթփացրեց շշկված Կոլումբոսի թավշյա, տրեզակար մեջքին, թափահարեց ձեռքն ու գնաց:

— Դե, հիմա ամեն բան կարգին է,— ասաց բարի բնիկը,— գնանք զբոսնենք քաղաքում: Քանի որ երկիրը հայտնագործել եք, պետք է նայել այդ երկիրը: Միայն թե այդ դրոշով ձեզ Բրոդվեյ չեն թողնի: Թողեք համարում:

Չբոսանքը Բրոդվեյով ավարտվեց երեսունհինգ սեթանոց մի բուռլետսկի հաճախումով, որտեղից մեծ ու ամաչկոտ Կոլումբոսը դուրս թռավ վրան եռման ջուր լցրած կատվի պես: Նա սրընթաց անցավ փողոցներով, թիկնոցի փեշերով դիպչելով անցորդներին ու բարձրաձայն աղոթելով: Հասնելով իր համարը, իսկույն նետվեց անկողնու վրա և վերերկրյա երկաթուղու դրոյունի տակ ծանր քուն մտավ:

Վաղ առավոտյան վազեվազ եկավ Կոլումբոսի հովանավորը, ուրախությամբ թափահարելով լրագիրը: Ութսունհինգերորդ էջի վրա ծովագնացը սարսափով տեսավ իր բերանը բաց կերպարանքը: Կերպարանքի տակ նա կարդաց, որ իրեն խենթանալու չափ դուր են եկել ամերիկոսները, որ ինքը նրանց համարում է աշխարհի ամենաելեգանտ կանայք, որ ինքը եթովպական Նեգուս Սելլասիեի լավագույն ընկերն է, ինչպես նաև պատրաստվում է աշխարհագրության դասախոսություններ կարդալ Հարվարդի համալսարանում:

Ազնվաբարո ճենովացին ուզում էր բերանը բացել՝ երդվելու համար, որ երբեք նման բաներ չի ասել, բայց այդ ժամանակ նոր այցելուներ հայտնվեցին:

Սիրալիրությունների վրա ժամանակ չկորցրեցին և իսկույն գործի անցան: Պաբլիսիտին սկսել էր իր մոգական ազդեցությունը թողնել. Կոլումբոսին հրավիրեցին Հոլիվուդ:

— Հասկանում եք, միստր Կոլումբոս,— բացատրում էին նոր այցելուները,— մենք ուզում ենք, որ դուք գլխավոր դերը խաղաք «Ամերիգո Վեսպուչչի» պատմական ֆիլմում: Հասկանում եք, իսկական Քրիստոփոր Կոլումբոսը Ամերիգո Վեսպուչչիի դերում դա շատ հետաքրքիր կարող է լինել: Հասարակությունը կգնա այդ ֆիլմը դիտելու: Ամբողջ համա այն է, որ երկխոսությունը գնալու է Բրոդվեյի ժարգոնով: Հասկանո՞ւմ եք: Չե՞ք հասկանում: Այդ դեպքում հիմա ամեն ինչ մանրամասն կբացատրենք: Մենք սցենար ունենք: Սցենարը սարքված է ըստ Ալեքսանդր Դյումայի «Կոմս Մոնտե-Քրիստոյի», բայց դա կարևոր չէ, այդտեղ մենք Ամերիկայի հայտնագործման տարրեր ենք մտցրել:

Կոլումբոսը ճոճվեց և անձայն շարժեց շրթունքները, ըստ երևույթին աղոթելով: Սակայն Հոլիվուդի բնիկները աշխույժով շարունակեցին.

— Այսպիսով, միստր Կոլումբոս, դուք խաղում եք Ամերիգո Վեսպուչչիի դերը, ում խենթանալու չափ սիրահարված է Իսպանիայի թագուհին: Վեսպուչչին իր հերթին նույնպես խենթանալու չափ սիրահարված է ռուս իշխանուհի Գրիշկային: Բայց կարդինալ Ռիշեյեն կաշառում է Վասկո դը Գամային և լեդի Համիլտոնի օգնությամբ հաջողացնում է, որ ձեզ Ամերիկա ուղարկեն: Նրա դժոխային ծրագիրը պարզ է ու հասկանալի: Ծովում ձեզ վրա հարձակվում են ծովահենները: Դուք կռվում եք առյուծի նման: Երեքհարյուր մետրանոց մի տեսարան: Խաղալ հավանորեն չգիտեք, բայց դա կարևոր չէ:

— Իսկ ի՞նչն է կարևոր,— տնքաց Կոլումբոսը:

— Կարևորը պաբլիսիտին է: Հիմա հասարակությունը ձեզ արդեն ճանաչում է և նրա համար շատ հետաքրքիր կլինի դիտելը, թե այդպիսի հարգարժան և ուսյալ մարդն ինչպես է կռվում ծովահենների հետ: Ավարտվում է նրանով, որ դուք հայտնագործում եք Ամերիկան: Բայց դա կարևոր չէ: Գլխավորը՝ ճակատամարտն է ծովահենների դեմ: Հասկանում եք՝ տապարատեգեր, սակուրներ, կատապուլտներ, հունական կրակ, յաթաղաններ,— մի խոսքով, միջնադարյան ռեկվիզիտ Հոլիվուդում լիովին է: Միայն թե պիտի սափրվեք: Ոչ մի բեղ ու մորուք: Հասարակությունն արդեն այնքան բեղ ու մորուք է տեսել ռուսական կյանքից վերցված ֆիլմերում, որ այլևս դրան չի դիմանա: Ուրեմն, սկզբից կսափրվեք, հետո մենք պայմանագիր կկնքենք վեց շաբաթի համար: Համաձայն եք:

— Օ՛րեյ,— ասաց Կոլումբոսը, ամբողջ մարմնով դողալով:

Ուշ երեկոյան նա սեղանի մոտ նստած, նամակ էր գրում Իսպանիայի թագուհուն:

«Ես շատ ծովեր եմ շրջել, բայց ոչ մի տեղ դեռ այսքան յուրօրինակ բնիկների չեմ հանդիպել: Նրանք բոլորովին տանել չեն կարողանում լռությունը, և որպեսզի հնարավորին չափ ավելի շատ հաճույք ստանան աղմուկից, քաղաքով մեկ հատուկ ճանապարհներ են կառուցել գերանների վրա, որոնց վրայով գիշեր-ցերեկ երկաթյա կառքեր են սլանում, բնիկների շատ սիրած դորդյունն արձակելով:

Մարդակերությամբ զբաղվում են, թե՛ ոչ, դեռևս ստույգ չեմ պարզել, բայց համենայն դեպս նրանք տաք շներ են ուտում: Իմ աչքերով եմ տեսել ուտելիքի բազմաթիվ կրպակներ, որոնք անցորդներին հրավիրում են սնվել տաք շներով ու գովաբանում են դրանց համը:

Բոլոր մարդկանց վրայից այստեղ հատուկ անուշաբույրություն է տարածվում, որը բնիկների լեզվով կոչվում է «բենգին»: Բոլոր փողոցները տոգորված են այդ հոտով, որը խիստ տհաճ է եվրոպական հոտառության համար: Նույնիսկ այստեղի գեղեցկուհիներից է բենգինի հոտ գալիս:

Ինձ հաջողվեց հաստատել, որ բնիկները կռապաշտ են. բազմաթիվ աստվածներ ունեն, որոնց անունները կրակով գրված է նրանց հյուղակների վրա: Ամենից շատ, հավանորեն, երկրպագում են Կոկա-կոլա աստվածուհուն, Դրագիստ-սողա աստծուն, Կաֆետերիա աստվածուհուն և բենգինաբույրերի մեծ աստծուն՝ Ֆորդին: Թվում է, թե նա Չևսի նման մի բան է այստեղ:

Բնիկները շատ որկրամոլ են և շարունակ ինչ-որ բան են ծամում:

Ցավոք սրտի, քաղաքակրթությունը դեռևս նրանց չի հասել:

Իսպանական ժամանակակից կյանքի խելահեղ տեմպի համեմատությամբ ամերիկացիները չափազանց դանդաղաշարժ են: Նույնիսկ ոտքով քայլելը նրանց թվում է տեղափոխության չափից ավելի արագ եղանակ: Այդ ընթացքը դանդաղեցնելու համար նրանք այսպես կոչված ավտոմոբիլների վիթխարի քանակություն են ձեռք բերել: Այժմ նրանք շարժվում են կրիայի արագությամբ, և դա նրանց չափազանց դուր է գալիս:

Ինձ ապշեցրեց մի ծես, որ ամեն երեկո կատարվում է մի տեղանքում, որը Բրոդվեյ է կոչվում: Մեծ քանակությամբ բնիկներ հավաքվում են մի մեծ հյուղակում, որը կոչվում է բուռլեսկ: Մի քանի բնիկ կանայք հերթով բարձրանում են հարթակի վրա և տամտամների ու սաքսոֆոնների բարբարոս դղրոյունի տակ աստիճանաբար հանում են իրենց հագուստները: Ներկաները երեխաների պես ծափ են զարկում: Երբ կանայք արդեն համարյա մերկանում են, իսկ դահլիճում բնիկները բորբոքվում են վերին աստիճանի, կատարվում է ամենաանհասկանալի այդ զարմանալի ծեսի մեջ, չգիտես ինչու, վարագույրը իջնում է, և բոլորը ցրվում են իրենց հյուղակները:

Ես հուսով եմ շարունակել այս սքանչելի երկրի ուսումնասիրությունը, և խորանալ մայրցամաքի մեջ: Իմ կյանքը վտանգից դուրս է: Բնիկները շատ բարի են, բարեհամբույր և լավ վերաբերմունք ունեն օտարերկրացիների նկատմամբ»:

1936 թ.